

คู่มือ
เภสัชกรรมแผนไทย
เล่ม ๖
เภสัชกรรม

ชยันต์ พิเชียรสุนทร, คุศชัย ตียวรนันท์
และวิเชียร จีรวงส์

10037547

ห้องสมุด วพบ.สุรินทร์

สารบัญ

คำคนพิมพ์	(๑๐)
คำคนเขียน	(๑๒)
สืบสานเจตนารมณ์	(๑๔)
บทนำ	๑
ฤาษีครูแพทย์	๓
ชีวกโกมารภัจ	๑๐
พระโภชัชยคุรุ	๑๕
บทที่ ๑ ว่าด้วยจรรยาแพทย์	๒๙
ความหมายของคำ หมอ	๒๙
หลักความรู้สี่ประการ	๓๓
คุณธรรมแห่งแพทย์	๔๕
จรรยาแพทย์ตามคัมภีร์ฉันทศาสตร์	๕๔
สรุป	๕๗
บทที่ ๒ ว่าด้วยมาตราซึ่งดวงวัดโบราณ	๕๙
มาตราซึ่งแบบโบราณ	๖๐
มาตราดวงแบบโบราณ	๗๒
มาตราวัดแบบโบราณ	๙๘
สรุป	๑๐๓
บทที่ ๓ ว่าด้วยตำรับตำรายา	๑๐๕
ตำราการแพทย์แผนไทยของชาติ	๑๐๖
๑. คัมภีร์ธาตุพระนารายณ์	๑๐๗
๒. ศิลาจารึกตำรายาวัดราชโอรสาราม	๑๐๙
๓. ศิลาจารึกตำรายาวัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์)	๑๑๒

๔. ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง รัชกาลที่ ๕	๑๑๓
ตำรายาแผนโบราณที่ประกาศโดยกระทรวงสาธารณสุข	๑๑๖
๑. ตำราเวชศึกษาของพระยาพิศณุประสาทเวช	๑๑๖
๒. ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ ฉบับหลวง เล่ม ๑ และเล่ม ๒	๑๑๗
๓. คัมภีร์แพทย์ไทยแผนโบราณของ ขุนโสภิตบรรณลักษณ์ เล่ม ๑ เล่ม ๒ และเล่ม ๓	๑๑๘
๔. ตำราแพทย์ศาสตร์สงเคราะห์	๑๑๙
ตำรายาพื้นบ้าน	๑๒๐
โครงสร้างของตำรับยาไทย	๑๒๖
ชื่อยาไทย	๑๓๒
บทบาทของตัวยาในตำรับยาไทย	๑๔๔
สรุป	๑๔๘

บทที่ ๔ ว่าด้วยเครื่องยา	๑๔๙
รู้จักชื่อตัวยา	๑๕๐
๑. ชื่อตัวยาเป็นชื่อในภาษาต่างชาติ	๑๕๐
๒. ชื่อตัวยาเปลี่ยนไปจากเดิม	๑๕๙
๓. ชื่อตัวยาเป็นชื่อท้องถิ่น	๑๖๔
๔. ชื่อตัวยาให้ไว้เป็นปริศนา	๑๖๗
การเก็บตัวยา	๑๗๒
วิธีการเก็บตัวยาตามแบบโบราณ	๑๗๒
เมื่อตำราไม่ระบุส่วนของพืชที่ใช้	๑๗๔
ตัวยาที่มีสรรพคุณเสมอกัน	๑๗๕
ตัวยาอันตราย	๑๗๗
การสะดุด การประสะ การฆ่าฤทธิ์ และการสุมยา	๑๙๗
การสะดุด	๑๙๗
การประสะ	๒๐๐
การฆ่าฤทธิ์	๒๐๑

การสุ่มยา	๒๐๕
สรุป	๒๐๕
บทที่ ๕ ว่าด้วยการปรุงยา	๒๐๙
หลักการปรุงยา	๒๑๐
๑. พิจารณาตัวยา	๒๑๐
๒. พิจารณาขนาดของตัวยา	๒๑๐
๓. พิจารณาวิธีการปรุงยา	๒๑๑
การเตรียมตัวยา	๒๑๑
การทำความสะอาดตัวยา	๒๑๑
การย่อขนาดตัวยา	๒๑๒
การเก็บรักษาตัวยา	๒๑๔
การเตรียมตัวยาด้วยวิธีเฉพาะ	๒๑๕
วิธีการปรุงยา	๒๑๕
ยาผง	๒๑๗
ยาลูกกลอน	๒๑๙
ยาเม็ด	๒๒๗
ยาต้ม	๒๒๙
ยาคอง	๒๓๓
ยาต้ม	๒๓๕
ยาสูบ	๒๓๖
ยาน้ำมัน	๒๓๘
ยาขี้ผึ้ง	๒๔๑
ขานัตถ์	๒๔๖
ยาประคบ	๒๔๘
ยาขง	๒๕๐
ยาเม็ดตอกอัด	๒๕๑
ยาเม็ดเคลือบน้ำตาล	๒๕๔
ยาแคปซูล	๒๕๕
สรุป	๒๕๗

บทที่ ๖ ยาสามัญประจำบ้านแผนโบราณ

๑. ยาขับลม แก้กท้องอืด ท้องเฟ้อ	๒๕๙
๑.๑ ยาประสะกะเพรา	๒๖๔
๑.๒ ยาวิสัมพยาใหญ่	๒๖๗
๑.๓ ยาประสะระกานพลู	๒๖๘
๑.๔ ยาแดงหมึก	๒๗๐
๑.๕ ยามันทภาคู	๒๗๐
๑.๖ ยาประสะเจตพังคี	๒๗๓
๑.๗ ยามหาจักรใหญ่	๒๗๔
๒. ยาถ่าย ยาระบาย	๒๗๕
๒.๑ ยาตรีหอม	๒๗๖
๒.๒ ยารรณีสันตะฆาต	๒๗๘
๒.๓ ยาถ่าย	๒๗๘
๓. ยาแก้ท้องเสีย	๒๘๐
๓.๑ ยาเหลืองปิดสมุทร	๒๘๒
๓.๒ ยารธาตุบรวจบ	๒๘๕
๔. ยาแก้ไข้	๒๘๕
๔.๑ ยาจันทน์ลีลา	๒๘๗
๔.๒ ยาประสะจันทน์แดง	๒๙๑
๕. ยาแก้เวียนใน	๒๙๓
ยาเขียวหอม	๒๙๔
๖. ยาบรรเทาหืด อีสุกอีใส	๒๙๔
ยामหานิลแห่งทอง	๒๙๔
๗. ยาแก้ลมวิงเวียน	๒๙๕
๗.๑ ยาหอมเทพจิตร	๒๙๖
๗.๒ ยาหอมทิพโอสถ	๒๙๘
๗.๓ ยาหอมอินทจักร์	๓๐๑
๗.๔ ยาหอมนงโกษฐ์	๓๐๒
๘. ยาแก้ไอ	๓๐๕
๘.๑ ยาอำมฤควาที	๓๐๗

๘.๒ ยาประสะระมะแว้ง	๓๐๗
๙. ยาน้ำรุ่งร่างกาย	๓๐๙
๑๐. ยาน้ำรุ่งโลหิต	๓๑๒
๑๑. ยาแก้ประจำเดือนไม่ปรกติ	๓๑๕
ยาประสะไหล	๓๑๗
๑๒. ยาขับน้ำคาวปลา	๓๑๘
๑๒.๑ ยาไฟประลัยกัลป์	๓๑๘
๑๒.๒ ยาไฟหักกอง	๓๑๙
๑๓. ยากระษัยเส้น หรือยาแก้ปวดเมื่อย	๓๒๐
๑๔. ยาขับปัสสาวะ	๓๒๒
๑๕. ยาบรรเทาโรคเลือดจางทวารหนัก	๓๒๓
๑๖. ยาถ่ายพยาธิ	๓๒๕
๑๗. ยาแก้ซางตานขโมย	๓๒๗
ยาประสะเปราะใหญ่	๓๒๗
๑๘. ยาบรรเทาอาการผื่นคันตามผิวหนัง	๓๒๗
๑๙. ยาแก้กลากเกลื้อน	๓๒๙
๒๐. ยาแก้หิด	๓๓๐
๒๑. ยาบรรเทาฝี แผล	๓๓๐
๒๒. ยาทาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก	๓๓๑
๒๓. ยาบรรเทาอาการปวดเมื่อยและแมลงกัดต่อย	๓๓๓
๒๔. ยาบรรเทาอาการเจ็บคอ	๓๓๕
๒๕. ยาแก้คันเป็นผื่น	๓๓๙
สรุป	๓๓๙

ภาคผนวก	บัญชียาจากสมุนไพรแนบท้ายประกาศคณะกรรมการ พัฒนาระบบยาแห่งชาติ เรื่อง บัญชียาหลักแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๕๔	๓๔๑
หนังสืออ้างอิง		๔๑๘
ประวัติผู้เขียน		๔๒๒